

24x29.22	1	76	עמוד	הארץ - גלריה	28/10/2022	83640296-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790						

ילדים ונוער

לקלף את השכבות

יובל נח הררי חספק תשתית בסיסית ונחוצה של ידע היסטורי; שי צ'רקה מצנזר חומרים עסיסיים בביוגרפיה של הרצל וחלקים מחשנתו הציונית. שני ספרים חדשים לילדים

עופרה רודנר

"בני האדם הסתכלו ממרחק בטוח. גם הם רצו בשה, אבל פחדו להתקרב. אפילו אחרי שהאריות הסתלקו, בני האדם לא העזו לגשת, כי עכשיו היה התור של הצבועים לאכול את השאריות — ובני האדם פחדו להתעסק עם הבריונים האלה... יום אחד לבת אדם אחת היה רעיון מבריק. היא לקחה אבן ופיצחה את אחת העצמות... עכשיו היה גם לבני האדם הקדמונים כישרון מיוחד: הם ידעו להשתמש באבנים... הם התחילו לעשות כל מיני כלים ממקלות ומאבנים... בסופו של דבר בני האדם גילו כלי הרבה יותר מזהים ממקלות ומאבנים: הם גילו שאפשר להשתמש באש!... קורה לכם לפעמים שאתם נהנים סתם לשבת ולבהות באש ולראות את הלהבות רוקדות? גם זה זיכרון שנשאר לנו מבני האדם הקדמונים" (מתוך "היצורים שלא עוצרים")

לפני חצי שנה כתבתי ביקורת נרגנת על "תולדות האנושות: היסטוריה מאוירת", סדרת הקומיקס של יובל נח הררי ל"נוער ומבוגרים". הקומיקס היה צווחני, עמוס אטרקציות וממוסחר מדי. אולם כעת פירסם הררי ספר חדש, מפתיע לטובה וחכם בפשטותו, הפעם לילדים בגיל בית הספר היסודי. "היצורים שלא עוצרים" איך בני האדם השתלטו על העולם" מוכיח שאפשר לכתוב ספרי עיון מרתקים לילדים בלי להשפיריץ ניטים מרוב מאמץ לבדור את הטון ההיסטורי מחליף טון מהרהר ומשוחח, שמזכיר במשהו את סרטי הטבע האלגנטיים של נשיונל ג'יאוגרפיק ובייבי-סי. את היומרות הפופוליות ואת סיסמאות התעמולה מחליפה הנאה אותנטית מעולם עשיר של ידע. זהו הררי במיטבו, שיועד לספר היסטוריה כשפה שכולם מבינים.

מעניין שהקומיקס של הררי ל"נוער ומבוגרים" כל כך אינפנטילי, דווקא ספרו לילדים פונה אל קוראיו בלי להתיייל. אולי אפשר ללמוד מזה משהו על האקלים התרבותי והבינ-דורי ועל האופן שבו נתפשים "מבוגרים" (המסרבים להתבגר) לעומת "הילדים" (הממהרים להתבגר). הררי עצמו התייחס בעקיפין לאנומליה הזאת במאמר שפירסם במוסף "הארץ" (21.8) ובו סיפר על לבטיו בעת כתיבת הספר החדש — למשל, "איך מספרים לילדים על הצד האפל של ההיסטוריה בלי לש- תק אותם מפהד", או איך נמנעים "מלהפיל עליהם את האחריות שלנו... המון פעמים מבוגרים מצפים מילדים... לפתור את הבעיות שאנחנו רוצים לפתור — אבל לא הצלחנו". גם התמה הכמעט אפולוגטית באותו מאמר מלמדת משהו על רוח התקופה — כאילו ספר שדן בהיסטוריה בלי ללבב, לְצַלֶּחַת או לצנור אותה צריך להצטדק מראש.

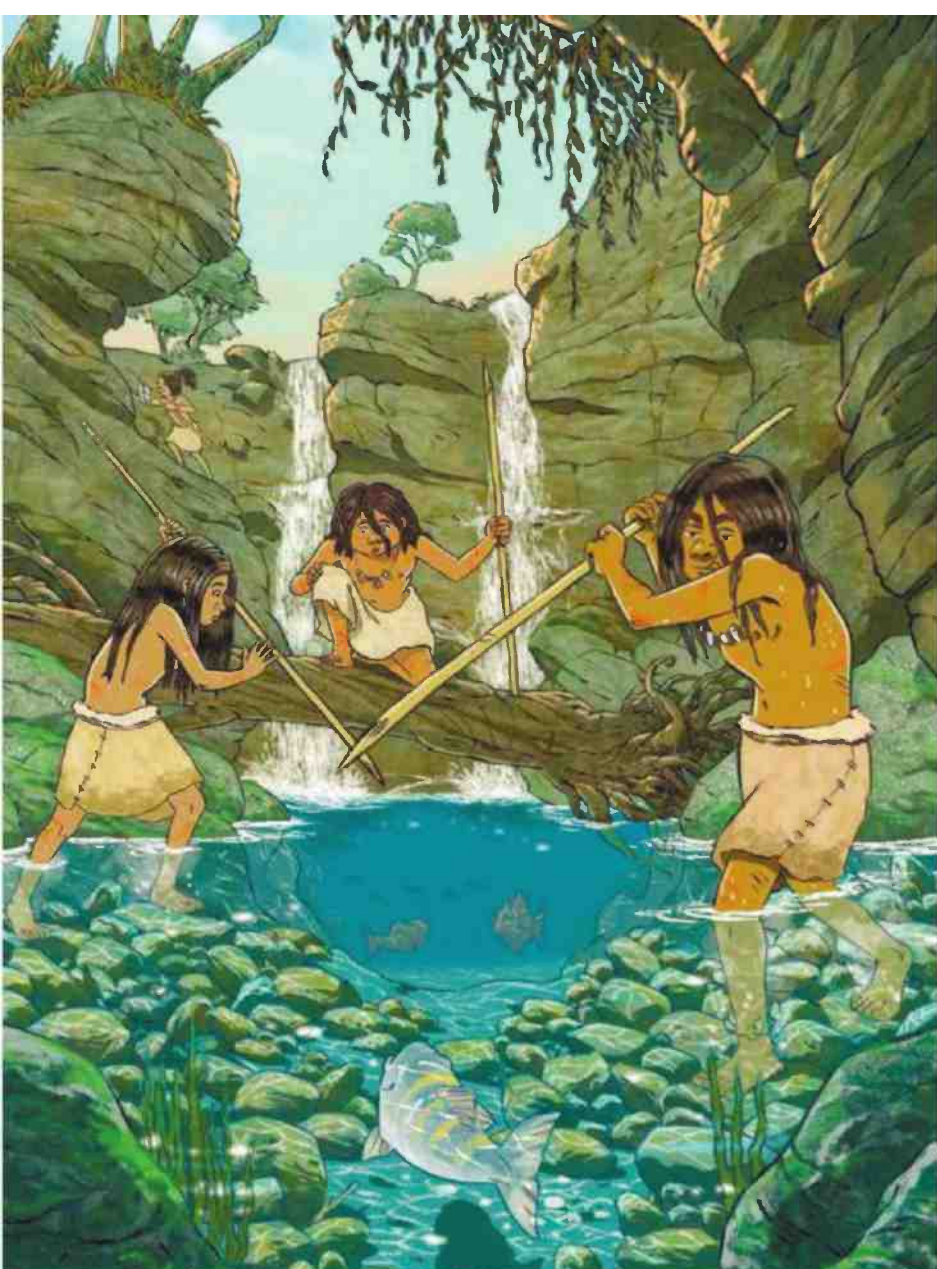
הוא לא צריך. אבל כך או כך, למרבה המזל, "היצורים שלא עוצרים" מצליח להתעלות מעל הסטיות של העידן הזה, ואף הרבה יותר למעשה, לפחות בכל הנוגע לקוראים הילדים דוברי העברית, מדובר בספר שמשנה את כללי המשחק. מותר לקוות שהוא יילמד בבתי הספר (הוא מתאים לכיתות ה-7). ובכלל, למערכת החי- נוך הישראלית יש מה ללמוד ממנו.

היצורים שלא עוצרים: איך בני האדם השתלטו על העולם
יובל נח הררי
איורים: ריקרד זפלנה
רואיז, תירגמה מאנגלית: מיכל אלפון, עריכת המהדורה העברית: יעל גובר. הוצאת כנרת, זמורה, דביר, 168 עמודים, 98 שקלים

ציפורים בראש של הרצל
שי צ'רקה
הוצאת מודן, 76 עמודים, 88 שקלים

איור של ריקרד זפלנה רואיז מתוך "היצורים שלא עוצרים". ההיסטוריה לא החלה עם היווצרות העם היהודי

"ציפורים בראש של הרצל". הבעיה היא שהספר, למרות האיורים הנהדרים, נופל בין שני ההרצלים — הרצל חוזה המדינה והרצל האדם. הרצל החור זה מתואר כשהוא רץ ממקום למקום ומנסה לגייס תומכים לתוכניתיו הגרנדיוזיות, אבל לא מסופר כלל מה היתה משנתו בנוגע לבית הלאומי או על איזה בית לאומי חלם; זה הפספוס העיקרי. ואילו הרצל האדם אמנם מתואר כאקסצנטרי אבל הרבה חומרים עסיסיים צונזרו — למשל, מחלת הסיפיי לים שלו, מחלת הנפש של אשתו, התמכרותו בגיל צעיר להימורים או תפקודו המפוקפק כאיש משי- פחה. כך קורה שהכוונה לתאר את פועלו הציוני אינה מתמלאת ביושר, וכמוה גם הכוונה להציגו כאדם מלא חולשות.

ייתכן שהלקונות האלה בספר קשורות לכך שהוא נכתב במקור למגוון הילדים המצוינות הד- תית, "אותיות וילדים", מילא הסיפיליס, ואפילו נכ- חיש לרגע את מנהגו של הרצל לחגוג עם משפחתו את חג המולד; אבל חזונו של הרצל על בית לאומי חילוני-ליברלי, שבו יוכלו היהודים לחיות ככל עמי אירופה, לא כדיוק מתיישב עם האידיאולוגיה של הציונות הדתית כיום. אפשר להתפלמס בדיעבד עם חזונו של הרצל, מימין או משמאל (והרי גם לש- מאל יש על מה להתפלמס איתו), אבל בשביל זה לא מספיק מבט סנטימנטלי מחויך. כך או כך, הרצל של צ'רקה לא מצליח לצאת מהפוסטר של הציונות, ואתן "ציפורים בראש של הרצל" נשארות כלאות בכלוב של זהב. ■

אוניברסלי, שמתחיל באפריקה של תקופת האבן ומי- תפשט ברחבי הגלובוס לאורך הציר ההיסטורי. כבר בבחירה האלמנטרית הזאת מונחת ההבנה שהחמצה, כאילו במקרה, על ידי מערכת החינוך הישראלית — שההיסטוריה לא מתחילה עם היווצרות העם היהודי; ושאינן טעם ללמוד היסטוריה בלי קונטקסט — היסטוריה היא תל של שכבות, ואי אפשר להבין את השכבה האחת בלי להבין את הקודמת.

מלבד זה, מסופר פה על אבותינו הקדמונים ממבט של בן המאה ה-21. השאלה המובילה היא איך הפך הסאפיניס לבעל החיים השולט והקטלני על פני כדור הארץ. זו שאלה רלוונטית והררי משיב עליה בלי מניפור לציות היסטוריות. היות שהוא מתייחס לקוראיו כאל קוראים חושבים ומעורבים, הוא גם לא חושש לשתף אותם באחזרי הקלעים של המחקר הארכיאולוגי וההיסטורי, בלבטים ופולמוסים, בתהליך הסקת המסקנות, בהבחנה בין עובדות לספקולציות ובנושאים טעונים כמו יחסי כוח בחברה הפטריארכלית או אגדות קונספירציה. אפשר כמובן להתווכח עם מסקנותיו של הררי, והפעם הוא מביע את דעותיו באופן שמשאיר מקום לוויכוח. עכשיו נשאר לקוות שהספרים הבאים בסדרה לא יאחרו מדי לבוא. ואם מערכת החינוך תמשיך להזניח את המקצוע החשוב ביותר בבית הספר, לילדים דוברי העברית לפחות תהיה אלטרנטיבה.

חוזה המדינה במבט סנטימנטלי

שי צ'רקה מאייר בחיבה ובהומור את דמותו של בנימין זאב הרצל בספר הקומיקס הביוגרפי החדש,